CULTUUR WERKT VOOR NEDERLAND

CULTUURAGENDA VOOR MORGEN EN OVERMORGEN

KUNSTEN '92

VOORWOORD

Waar moet het in de komende jaren over gaan in het debat over het kunst- en cultuurbeleid? Of het nu om opera, beeldende kunst, architectuur of toneel gaat, we vieren onze internationale successen. We stellen vast dat voor toekomstige generaties creativiteit en kennis van elkaars culturen van cruciaal belang zijn. En tegelijkertijd zien we dat een culturele infrastructuur, die decennialang heeft geleid tot de topkwaliteit die we nu hebben, brozer wordt. Wat gaan wij daaraan doen en wat verwachten we van de politiek? Daarover gaat deze cultuuragenda voor de toekomst.
Als kersverse voorzitter van Kunsten '92 ben ik in de afgelopen maanden het land doorgegaan en heb ik met leden, beleidsmakers, politici, fondsen en brancheorganisaties gesproken. Tezamen met het verschijnen van enkele belangwekkende rapporten, zoals de *Arbeidsmarktverkenning Cultuursector* van de SER en de Raad voor Cultuur, heeft dat geleid tot *Cultuur werkt voor Nederland. Cultuuragenda voor morgen en overmorgen*.

Een nieuwe toekomstagenda voor kunst en cultuur, met bekende en nieuwe aandachtspunten. Die niet los kan worden gezien van de bredere globale en lokale ontwikkelingen en die is opgesteld vanuit de overtuiging dat kunst, cultuur en erfgoed letterlijk van onschatbare waarde zijn voor deze samenleving. Gezamenlijk investeren in kunst en cultuur maakt ons de duurzame, gezonde samenleving en de creatieve en kenniseconomie die we willen zijn. In *Cultuur werkt voor Nederland* geven we aan wat daarvoor nodig is.

Jan Zoet (voorzitter Kunsten '92)

CULTUUR WERKT VOOR NEDERLAND

KUNSTEN '92

In tal van maatschappelijke domeinen vinden grote verschuivingen plaats, vaak als gevolg van mondiale ontwikkelingen, ideologische conflicten, technologische doorbraken en nieuwe productie- of consumptiemodellen. De grote vragen èn uitdagingen van deze eeuw hebben invloed op alles wat we doen, van energie en klimaat tot gezondheidszorg en technologie. Ons onderwijs pakt de kansen die digitalisering biedt, maar worstelt met de vraag wat 21ste-eeuwse skills nu precies zijn. In de financiële wereld krijgt oud geld concurrentie van nieuwe muntsoorten en onnavolgbare financieringsvormen. Onze democratie en de wijze waarop we beslissingen nemen in een wereld vol snelle berichtgeving, zijn aan verandering onderhevig. Ook de overheid en de politiek zijn bezig zichzelf opnieuw uit te vinden, in nieuwe verhoudingen tot burgers en private partijen. Misschien is de belangrijkste vraag in deze globaliserende wereld wel wat onze identiteit en waarden zijn, als individu en als gemeenschap. Kunnen we nog open staan en nieuwsgierig zijn voor dat wat we niet kennen?

Transformatie, verandering en innovatie vormen de kern van kunst. Kunstenaars en creatieve makers zijn vaak pioniers, voorlopers en trendsetters. Onderzoek en experiment zijn verankerd in het DNA van kunst en cultuur. Tegelijkertijd zijn kunst en cultuur een doorgeefluik voor erfgoed, tradities en gebruiken, en verschaffen zij ons herkenning, identiteit en geluk.

Juist in tijden van verandering heeft cultuur altijd gewerkt voor Nederland. Denk aan de tijd van Descartes en Spinoza, de Industriële Revolutie en de wederopbouw na de Tweede Wereldoorlog, die alle gepaard gingen met grote bloei in de kunst en cultuur. Dit culturele erfgoed vormt de schatkamer van onze samenleving en een krachtige

uitdrukking van onze gedeelde identiteit. Ook nu kunnen kunst en cultuur van eminent belang zijn voor het welzijn van onze bevolking, voor de vernieuwing van het onderwijs, voor economische innovatie en ontwikkeling en voor het internationale profiel van Nederland. Hiervoor is samenhang, menselijk kapitaal, inventiviteit en creativiteit nodig. Het sociale weefsel van de samenleving.

We staan nummer 5 op de lijst van de meest innovatieve landen ter wereld, vooral dankzij onze scores op het gebied van tolerantie en creatief talent. Deze positie is het versterken waard. De kunst-, cultuur- en erfgoedsector is een groeisector die grotendeels in de markt opereert, maar waarbij investeringen vanuit de overheid een cruciale voorwaarde zijn voor een sterke infrastructuur. Deze is toegankelijk voor iedereen, en biedt ruimte voor talentontwikkeling èn voor excellentie. Thans wordt, na een Rijksbezuiniging van € 200 miljoen in 2013, uitgegaan van gelijkblijvend budget voor de periode 2017 - 2020. Een gelijkblijvend budget betekent achteruitgang. Ook dit kabinet erkent dat er knelpunten zijn. Om het huidige niveau minimaal te handhaven, is voor de volgende kabinetsperiode een investering nodig van € 70 tot € 100 miljoen.

Kunsten ’92 is al bijna een kwart eeuw de overkoepelende vereniging van culturele instellingen èn hun nog steeds groeiende publiek. Kunsten ’92 maakt duidelijk dat gezamenlijk investeren in kunst en cultuur betekent: investeren in duurzaamheid, samenhang en de creatieve en kenniseconomie die we willen zijn. Cultuur is geen luxe die moet worden ingeleverd als het even tegenzit. De cultuursector is gemotiveerd, vitaal en ondernemend. Om die reden behoren we nog steeds tot de wereldtop. In deze agenda geven we aan wat noodzakelijk is om daar te blijven. Omdat cultuur werkt voor Nederland.

“Kunst is een blikopener. Het opent een andere wereld, waar je achteraf op een vanzelfsprekende manier in bent terecht gekomen. Dat is in het diepste van de kern het belang van kunst. Want dat voordeel, die opbrengst, die vloeit naar iedereen en naar alles, door de tijd en over de wereld heen. Het is uiteindelijk met rechten en copyrights moeilijk de opbrengst van de kunsten te beschermen. Net zoals in de wetenschap. Het zet zich af in de haarvaten van de maatschappij. Avant-garde muziek van gisteren is de tune van vandaag. Kleurstellingen die honderd jaar geleden absoluut choquerend waren in de moderne kunst, staan nu op een behang of bankkleed.

Dat is de fundamentele paradox. Hoe kan het nu zijn dat de kunst per definitie veel publiek vraagt, maar zich toch moet afscheiden van dat publiek? Er is een zekere distantie nodig om die rol te kunnen oppakken. Je kunt alleen maar naast, boven of onder de werkelijkheid staan. Die twee werelden, kunst & cultuur en de politiek, zijn verbonden met een navelstreng. Maar wie voedt wie? Daar lopen verschillende stromen, geldstromen en ideeënstromen.”

Robbert Dijkgraaf, Paradisodebat, augustus 2015

1 Kunstenaars en creatieven verdienen beter

In deze globaliserende wereld zijn de verhoudingen tussen makers, distributeurs en publiek aan grote veranderingen onderhevig. De ruimte die kunstenaars, mediaproducenten, architecten en ontwerpers krijgen om hun werk te ontwikkelen en te produceren staat steeds vaker onder druk. Tegelijkertijd zijn verhalen, beelden en muziek wijder verspreid dan ooit en worden deze volop commercieel geëxploiteerd. Maar door streaming-services en on-demand-modellen lijken vooral de providers, distributeurs en publiek de winnaars. Creatieve makers, zowel in de kunsten als in de creatieve industrie, profiteren maar matig van de grote vraag en worden bovendien vaak onderbetaald voor hun werk.

Daarom is nodig:

- Goed werkgeverschap (betreft kunstenaars, makers èn medewerkers) en opdrachtgeverschap. Overheden moeten de cultuurinstellingen daar dan wel de financiële mogelijkheden en ruimte voor verantwoord ondernemerschap toe geven. De overheid kan hier ook een voorbeeldfunctie vervullen. Verbetering van wet- en regelgeving is urgent. *Onderzoek naar richtlijnen voor honoraria voor kunstenaars* zoals uitgevoerd door Beeldende Kunst Nederland (BKNL) biedt handvaten, evenals de ontwikkeling van een code *Fair Practice*.
- Opdrachtenbeleid voor kunstenaars en creatieven. Betrek hen standaard bij overheidsprojecten en stimuleer ook bedrijven en particulieren om dat bij hun opdrachten te doen. Duurzaamheid, rendement en aantrekkingskracht zijn erbij gebaat. Het Ministerie van Infrastructuur & Milieu, het Ministerie van Economische Zaken en Rijkswaterstaat bieden grote kansen.
- Het gebruik van een kunstenaarsstatuut als beleidsinstrument: de sector ontwikkelt dit statuut, waaraan de gevolgen van wet- en regelgeving voor de positie van kunstenaars en makers getoetst kunnen worden.
- Nieuwe verdienmodellen voor de productie van kunst, cultuur en media. De gevolgen van globalisering en digitalisering en het ontstaan van nieuwe kanalen voor verspreiding van cultuur en media vragen om actief overheidsbeleid, ook op het gebied van auteursrecht.
- Europees informatiebeleid. Het moet voor cultuurproducenten en creatieve ondernemers gemakkelijker worden om producten en programma's voor de Europese markt te ontwikkelen. Dit kan door belemmeringen op toezicht en controle op te heffen en door eisen te stellen aan spelers op het gebied van de vrijheid van informatie, privacy en monopolisering van de markt.

2 Een ondernemende cultuursector moet kunnen investeren

In vergelijking met de landen om ons heen is de Nederlandse culturele infrastructuur al jarenlang ondernemend en *lean and mean*. En leveren we internationale kwaliteit. Maar we zien nu hoezeer de 'reorganisatie' van de sector, mede als gevolg van bezuinigingen door de overheden, is doorgeschoten. De potentie van kunst en cultuur raakt op deze manier onderbenut.

Daarom is nodig:

- Een realistische basis waardoor culturele instellingen hun functie naar behoren kunnen vervullen. Voorkom onderbenutting en uitholling van kunst en cultuur. Investeer zodanig dat het huidige niveau minimaal kan worden gehandhaafd. Creëer genoeg ruimte voor goed werkgeverschap, bijvoorbeeld door indexering en door compensatie voor gevolgen van wet- en regelgeving. Stimuleer ondernemerschap, continueer de *Geefwet*.
- Handhaving van een breed en gemêleerd middenveld, dat vruchtbare grond biedt voor een excellente top. Die diversiteit en kleinschaligheid zijn kenmerkend voor Nederland. Bijzondere producties zijn overal in het land te zien en dat aanbod is regelmatig ook internationaal succesvol. Daarvoor zijn extra middelen nodig bij de publieke cultuurfondsen.
- Zorgvuldige overdracht van ons erfgoed aan volgende generaties. Cultureel erfgoed hebben we slechts in bruikleen. Collecties die niet zijn ontsloten en niet worden aangevuld, zijn ten dode opgeschreven. Begin met het op peil brengen van het Aankoopfonds voor de Collectie Nederland. Snelle invoering van *extended collective licensing* vergroot de toegankelijkheid van auteursrechtelijk beschermd erfgoed.
- Vermindering van regel- en beleidsdruk. Dat kan door een systeem voor kwaliteitszorg en publieke verantwoording te verruimen naar 6 jaar bij Rijk en lagere overheden. Baseer verantwoording op de professionaliteit van ondernemende culturele instellingen en op de wijze waarop zij hun ambities op artistiek en maatschappelijk vlak vormgeven. Behalve getallen kunnen hiervoor *narratives* als basis worden aangewend: verhalen die illustreren wat er is bereikt en wat verder wordt beoogd.

3 Wie durft te falen, levert inspiratie voor de wereld van morgen

We mogen er best trots op zijn: de Nederlandse cultuur is wereldtop. Laten we wel beseffen dat vele van de gevestigde namen met een internationale reputatie ooit als start-up zijn begonnen. Net als in de wetenschap gedijen culturele initiatieven binnen een sterke infrastructuur van kennis en expertise. En net als in de wetenschap is voor innovatie in de cultuur durfkapitaal nodig. Onze internationale boegbeelden bewijzen dat het loont om jong èn bewezen talent de ruimte te bieden zich duurzaam te ontwikkelen. Het zijn deze voorbeelden waar mensen zich aan kunnen spiegelen. En dat leidt tot interessante internationale connecties en succes buiten het eigen vakgebied.

Daarom is nodig:

- Een sterk netwerk van instellingen voor talentontwikkeling en innovatie voor alle disciplines in de culturele en creatieve sector. Deze centra maken deel uit van professionele internationale netwerken, die voor cultureel Nederland en onze internationale reputatie van groot belang zijn. Nieuwe samenwerkingsvormen tussen praktijk en kunstvakonderwijs horen daarbij.
- Mogelijkheden voor culturele instellingen en kunstenaars om aan *research & development* te doen. Op deze manier kunnen kunstenaars en creatieven zich - tijdelijk - volledig focussen op hun artistieke werk en kunnen ze hun praktijk verder ontwikkelen, nationaal en internationaal.
- Een sterke verbinding tussen kunst, wetenschap en technologie. Wetenschappers zoeken naar het waarom? Kunstenaars vragen: waarom niet? Artistiek onderzoek fungeert vaak als katalysator in het verkennen van nieuwe mogelijkheden, processen en toepassingen. Er is een programma nodig dat de samenwerking tussen kunst en wetenschap stimuleert en thematische onderzoeksprogramma's mogelijk maakt, die gebaseerd zijn op artistieke praktijk. Zie hiervoor ook het *Tweede Creatief Manifest 2016*.

4 Verbeelding is een spier die je moet trainen

Nederland verandert en de jongeren lopen hierin voorop. Binnen het onderwijs, de sportclub, de bibliotheek of de dans- en theaterklas zie je dat Nederland steeds heterogener wordt. De toekomst is vol verwachting, maar voor heel veel burgers ook vol onzekerheden. Opvoeders en onderwijsprofessionals zijn gedreven om kinderen hun talenten te laten ontplooien èn op eigen benen te laten staan. Cultuureducatie is een sterke bondgenoot in en buiten het klaslokaal: verbeelding helpt om inzicht te verkrijgen en context te ontdekken in wat ondoorgrondelijk lijkt. Erachter komen wie je bent, wat je kunt en je verplaatsen in een ander. Of iets totaal nieuws ontdekken of verzinnen.
Wil Nederland tot de meest innovatieve landen van de wereld blijven behoren? Dan zit er maar één ding op. Voed jonge generaties met de vitamines en vezels van cultuur: cultuureducatie maakt onze kinderen gelukkiger, gezonder en veerkrachtiger.

Daarom is nodig:

- Toegang tot kunst en cultuur voor alle leerplichtigen in primair, voortgezet en beroepsonderwijs van 4 tot 18 jaar - binnen en buiten school. Gebruik de school als publieke instelling en als locatie om de verbinding te leggen tussen wijk, ouders, culturele instellingen, bibliotheken, verenigingen en podia. Op die manier is een goede landelijk gespreide infrastructuur gegarandeerd voor binnen- en buitenschoolse basisvoorzieningen.
- Kunst en cultuur in het curriculum (vaste lesprogramma) van het primaire en het voortgezet onderwijs en binnen het kwalificatiedossier voor het middelbaar beroepsonderwijs. Aandacht voor artistieke en creatieve vaardigheden op basis van 5 kunstdisciplines (muziek, dans, drama, beeldend en nieuwe media), waarbij ons historisch erfgoed een onvervreemdbaar onderdeel vormt, net als mediawijsheid en leesbevordering.
- Uitbreiding van het programma *Cultuureducatie met Kwaliteit* naar voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs, met een vast bedrag per jaar per leerling. Zet de Cultuurkaart in als verbindende schakel tussen cultuur en onderwijs, waarbij het *matching*-principe ook voor het primaire onderwijs gaat gelden.

5 Ingrediënten voor stedelijke en regionale ontwikkeling

Steden en regio's hebben aantoonbaar belang bij een sterke culturele infrastructuur. De rol van de culturele sector kan in beleidsgebieden als stadsontwikkeling en ruimtelijke ordening, toerisme en economische zaken, onderwijs en cultuur beter worden ingebed. Goede afstemming tussen de overheidslagen is daarbij belangrijk. De private sector (bedrijfsleven, particuliere fondsen en loterijen) vormt hier een onlosmakelijk onderdeel van. Kunsten '92 zet zich in voor een prominentere plek voor kunst en cultuur in de Urban Agenda (Agenda Stad) en de Nationale Omgevingsvisie.
Tegelijkertijd is het speelveld van de culturele sector de wereld. Een sterke lokale inbedding, gecombineerd met oog voor het nationale en internationale belang, is cruciaal.

Daarom is nodig:

- Een brede visie op de rol van kunst, cultuur en erfgoed in onze samenleving, waarin grenzen tussen beleidsterreinen worden geslecht en overheden gezamenlijk verantwoordelijkheid dragen. Hiervoor zijn de eerste stappen gezet in het overleg met de G9. Het staat prominent op de Agenda van de Raad voor Cultuur.
- Meer maatwerk en betere afstemming tussen overheden en disciplines. Veel culturele instellingen zijn geworteld in hun directe omgeving. Veel steden profileren zich met een bijzondere infrastructuur of met cultuuraanbod waarmee ze landelijk of internationaal uitblinken. Voor een evenwichtige, goed gespreide culturele infrastructuur is een regiefunctie door de rijksoverheid nodig. Ook op terreinen waar het beleid feitelijk wordt uitgevoerd op provinciaal en gemeentelijk niveau, zoals bij erfgoed, cultuureducatie en ruimtelijke ordening.
- Betere benutting van de impact van kunst. Samenwerking met bijvoorbeeld zorg, onderwijs en maatschappelijk werk is er op alle terreinen van kunst, cultuur en erfgoed. Zoek met private partners naar middelen en mogelijkheden om deze arrangementen te stimuleren en te ondersteunen.

Ledenlijst Kunsten ’92

A
AA Kunst en Media BV
ACT Beroepsvereniging voor Acteurs
AKI Akademie voor Beeldende Kunst en Vormgeving
AKV / St. Joost
AkzoNobel Art Foundation
Amstel Quartet
Amsterdam Museum
Amsterdam Sinfonietta
Amsterdams Fonds voor de Kunst
Amsterdams Kamermuziekcentrum De Suite
Amsterdam Marketing / I Amsterdam
Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten (AHK)
Amsterdamse JeugdteJAterschool
ARCAM
Archined
Archiprix
ArtEZ Hogeschool voor de Kunsten
Arti et Amicitiae
ASKO | Schönberg
Associatie van Theaterinitiatieven
AVROTROS
Axes/Jazzpower

B
Babastiki
BAK Basis voor Actuele Kunst
BBK, Beroepsverenging van Beeldende Kunstenaars
Beroepsvereniging van Improviserende Musici (BIM)
Bestuurlijke Diversiteit - Binoq Atana
Bimhuis
bkkc brabants kenniscentrum kunst en cultuur
BNO Beroepsorganisatie
Nederlandse Ontwerpers
Boekmanstichting
BOLLWERK
Bond Heemschut
Bonte Hond
Bouwfonds Cultuurfonds
BRAIN
Buitenkunst

C
Calefax Rietkwintet
Camerata Trajectina
Cappella Amsterdam
Cappella Pratensis
Cello8ctet Amsterdam
Centraal Museum
Centrum Beeldende Kunst Emmen
Chassé Theater N.V.
Cinekid
Club Guy & Roni
Cobra Museum voor Moderne Kunst
CODA
Codarts Rotterdam
Collage Almere
Combattimento Consort Amsterdam
Compagnie Karina Holla
Compagnietheater
Concert- en congresgebouw De Doelen
Conny Janssen Danst
Conservatorium Maastricht
Conservatorium van Amsterdam
Courante
CREA
Cultureel Jongeren Paspoort (CJP)
Cultuurconnectie
Cultuur Inventarisatie
Cultuur + Ondernemen
CultuurClick Groningen
Cultuurcompagnie Noord-Holland
Cultuurmij Oost

D
Dansateliers
Dansmakers Amsterdam
Danstheater AYA
De Acteursschool
De Appel arts centre
De Ateliers
De Balie
De Brakke Grond
De Kom Stadstheater en Kunstencentrum
De Parade
De Stilte
De Toneelmakerij
De Veenfabriek
De Warme Winkel
De Zaak Nu
Design Academy Eindhoven
Deventer Schouwburg
Don’t Hit Mama
Dordrechts Museum
Dr Anton Philipszaal - Lucent
Danstheater
DuPho
Dutch Culture
Dutch Directors Guild (DDG)

E
EllenKlaus.nl
Ensemble Insomnio
Eurosonic | Noorderslag
EYE Film Instituut Nederland

F
F.T.S. Tryater
Federatie Ruimtelijke Kwaliteit
Festival Cement
Film by the Sea
Filmproducenten Nederland FPN
Filmtheater ‘t Hoogt
FNV KIEM / Vakgroep Beeldend
Fonds Bijzondere Journalistieke Projecten
Fonds Kwadraat
Fonds Podiumkunsten
Fonds voor Cultuurparticipatie
Fontys Hogescholen
Fotografie Museum Amsterdam (FOAM)
Fotografie Noorderlicht
Frans Hals Museum | De Hallen

G
Gasthuis Frascati
Gaudeamus
Gemeentemusea Arnhem
Gemeentemuseum Den Haag
Golden Palace
Grachtenfestival
Groninger Museum

H
Haags Historisch Museum
Het Balletorkest
Het Filiaal
Het Gelders Orkest
Het Geluid Maastricht
Het Houten Huis
Het Ketelhuis
Het Klooster
Het Laagland
Het Nationale Toneel
Het Nieuwe Instituut
Het Rijksmuseum
Het Toneelschap Beumer & Drost
Het Veem Theater
Het Zuidelijk Toneel
Hofplein Rotterdam
Hogeschool voor de Kunsten Utrecht

Holland Animation Film Festival
Holland Dance Festival
Holland Festival
Holland Opera

I

ICP Orkest
If I Can't Dance
Impakt
Internationaal Franz Liszt Pianoconcours
International Choreographic Arts Centre ICK
International Documentary Filmfestival Amsterdam (IDFA)
International Film Festival Rotterdam
Intro In Situ
Introdans
ISH, St. Balls

J

Jan van Eyck Akademie
Jazz Orchestra of the Concertgebouw
Jeugdcultuurfonds Nederland
JeugdOrkest Nederland
Jeugdtheater De Krakeling
Jeugdtheatergroep DOX
Jeugdtheaterhuis Zuid-Holland
Joods Historisch Museum

K

Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland
Kennisland
Keramiekmuseum Princessehof
KIK Productions
Koninklijk Concertgebouw
Koninklijk Concertgebouworkest
Koninklijk Conservatorium
Koninklijk Theater Carré
Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten Den Haag
Koninklijke Nederlandse Oudheidkundige Bond
Koninklijke Schouwburg
Korzo Theater
Kranenburgh
Kröller-Müller Museum
Kubus
Kunst Centraal
Kunstbalie
Kunstbende
Kunstenhuis De Bilt/Zeist
Kunstenlab
Kunstgebouw, Stichting Kunst en Cultuur Zuid-Holland
Kunsthal
Kunsthuis SYB

L

LantarenVenster
LCM Landelijk Contact van Museumconsulenten
Leids Film Festival
Leine & Roebana
Likeminds
LKCA
Los Bewegingstheaterwerkplaats
Lux Nijmegen
Lynx

M

Maas
Manifesta
Marres, centrum voor contemporaine cultuur
Mauritshuis
Mediafonds / Stimuleringsfonds Nederlandse Culturele Mediaprodukties
Mediamatic
Melkweg
MH Management en Advies
M-Lab
Mondriaan Fonds
Mothership
MU
Mug met de gouden tand
Museum Boerhaave
Museum Boijmans Van Beuningen
Museum Catharijneconvent
Museum de Fundatie
Museum Het Rembrandthuis
Museum Rotterdam
Museum Slot Loevestein
Museumhuis Groningen / Groningen
Molenhuis
Muziekcentrum de Toonzaal
Muziekcentrum Frits Philips
Muziekgebouw Aan 't IJ
Muziekpodium Zeeland
Muziekschool Amsterdam
Muziekschool 'de Muzen'

N

Nationaal Museum van Wereldculturen
Nationale Opera & Ballet
Nederlandse Reisopera
Nationale Stichting De Nieuwe Kerk
nb projects
NCB Naturalis
Nederlande beroepsvereniging van Film- en Televisiemakers (NBF)
Nederlands Blazers Ensemble
Nederlands Danstheater
Nederlands Film Festival
Nederlands Fonds voor de Film
Nederlands Kamerkoor (NKK)
Nederlands Letterenfonds
Nederlands Openluchtmuseum
Nederlands Philharmonisch Orkest
Nederlands Scheepvaartmuseum Amsterdam
Nederlands Theaterfestival
Nederlandse Associatie voor Podiumkunsten (NAPK)
Nederlandse Dansdagen
Nederlandse Galerie Associatie
Nederlandse Kring van Beeldhouwers
Nederlandse Vakgroep Keramisten
Netwerk Jeugdtheaterscholen
Nieuw Geneco
Nieuw West
Nieuwint Music Productions
Noord Nederlands Toneel
Noorderzon Festival
November Music
Ntb - Vakbond voor Musici
NTR
NvBA Netwerk voor Bedrijfsmatig Archiveren

O

Opera Zuid
Orkater
Orkest De Ereprijs
Orkest van de Achttiende Eeuw
Orkest van het Oosten
Overstekend Wild

P

Pakhuis de Zwijger
Paradiso
Peer Group
Perdu
Persmuseum
Philharmonie Zuidnederland
Pictoright
Platform Beeldende Kunst
Poetry International

Poëziefestival Landgraaf
POP NL
Prinses Christina Concours

R

R.P. de Jong & BENA Advies
Rabotheater Hengelo
Raras Budaya
RASA Wereldculturencentrum
Regiocultuurcentrum Idea
Residentie Orkest
Ricciotti Ensemble
Rijksakademie van Beeldende Kunsten
Rijksmuseum Twenthe
Rijksmuseum van Oudheden
RO Theater/ Stichting Theaterproduktie Rotterdam
Rotterdam Festivals
Rotterdams Philharmonisch Orkest
Rotterdams Wijktheater
Rotterdamse Raad voor Kunst en Cultuur
Rotterdamse Schouwburg

S

SAM Samenwerkende Amsterdamse Musea
Sandberg Instituut
Scapino Ballet Rotterdam
Scholen in de Kunst
School der Poëzie
Slagwerkgroep Den Haag
SM's - Stedelijk Museum 's-Hertogenbosch
Société Gavigniès
Spring
St. Five Great Guitars
Stadspodia Leiden
Stadsschouwburg & Philharmonie Haarlem
Stadsschouwburg Amsterdam
Stadsschouwburg Utrecht
Stedelijk Museum Alkmaar
Stedelijk Museum Amsterdam
Stedelijk Museum De Lakenhal
Steim
Stichting Brokken
Stichting dOeK
Stichting Educatieve Projecten SEP
Stichting Kunst en Openbare Ruimte (SKOR)
Stichting Kunstzinnige Vorming Rotterdam (SKVR)
Stichting Lezen
Stichting Omroep Muziek
Stichting Promotie Theater- en Concertbezoek SPTC
Stichting voordekunst
Stimuleringsfonds Creatieve Industrie
STOA, Raadgevend bureau v/d kunsten
Strijkkwartetten Nederland
Stroom Den Haag
SubmarineChannel
Sundaymorning @ ekwc
SWK Kunsthuisvesting Utrecht

T

't Barre Land
TAQA Theater De Vest
Terschellings Oerol Festival
Teylers Museum
Theater aan het Spui
Theater Artemis
Theater Bellevue
thEAter EA
Theater Gnaffel
Theater Ins Blau
Theater Kikker
Theaterfestival Boulevard
Theatergroep Dood Paard
Theatergroep Kwatta
Theater Utrecht
Theaterproductiehuis Zeelandia
Theaterwerkplaats Generale Oost
TivoliVredenburg
Toneelgroep Amsterdam
Toneelgroep Maastricht
Toneelgroep Oostpool
Toneelschuur Producties
TwentseWelle

U

Urban Myth
Utrechts Centrum voor de Kunsten

V

V2
Van Abbemuseum
Van Gogh Museum
Van Hoboken Kunststichting
Vereniging Haagse Kunstkring
Vereniging Nederlandse Poppodia en Festivals (VNPF)
Vereniging Rembrandt
Vereniging van Openbare Bibliotheken (VOB)
Vereniging van Schouwburgen en Concertgebouwdirecties (VSCD)
Vereniging van Schrijvers en Vertalers (vsenv)
Verkadefabriek
Villa Zebra, Kinderkunsthal Rotterdam
VIVID Vormgeving
Vleeshal, St. Beeldende Kunst Middelburg
VocaalLAB
VPRO

W

Waag Society
Westergasfabriek B.V.
Wig Henneman Strijkkwartet
Willem de Kooning Academie
Wintertuin
Witte de With

Z

Zimihc

Bestuur Kunsten ’92

Dagelijks Bestuur
Jan Zoet – voorzitter – directeur Theaterschool Amsterdam
Lennart van der Meulen – penningmeester – directeur VPRO
Els van der Plas – algemeen directeur Nationale Opera & Ballet
Edwin van Huis – algemeen directeur Naturalis

Algemeen Bestuur
Bestaat uit Dagelijks Bestuur plus:
Erwin Angad-Gaur – Platform Makers, directeur / secretaris Ntb
Bero Beyer – directeur International Film Festival Rotterdam
Anne Breure – directeur Veem House for Performance
Ann Demeester – directeur Frans Halsmuseum | De Hallen Haarlem
Jeroen van Erp – creatief directeur Fabrique
Joachim Fleury – partner Clifford Chance
Peter Jansen – Scapino Rotterdam
Karel Loeff – directeur Bond Heemschut
Paul Smelt – Kunsthart
Naomi Velissariou – theatermaker

Colofon

Kunsten ’92, Vereniging voor kunst, cultuur en erfgoed
Herengracht 62
1015 BP, Amsterdam
020 4220322

www.kunsten92.nl
info@kunsten92.nl
@kunsten92
Kunsten ’92

Contactpersoon: Marianne Versteegh, algemeen secretaris

Juni 2016

Kunsten ’92

INVESTEREN IN CULTUUR
=
INVESTEREN IN DE TOEKOMST

BEVAT OOK:

Kunsten ’92

Deze publicatie kwam mede op initiatief van
Cultuur + Ondernemen tot stand en wordt
mede mogelijk gemaakt door:

CULTUUR+ONDERNEMEN

AKADEMIE
VAN KUNSTEN

PRINS BERNHARD
CULTUURFONDS
De kunst van het geven

INVESTEREN IN CULTUUR = INVESTEREN IN DE TOEKOMST

Ten geleide - 4
Robbert Dijkgraaf | Een hoge top vraagt een brede basis - 6

10

MICHEL VAN DER AA
DURF TE INVESTEREN IN KWETSBARE MUZIEK

12

IRMA BOOM
INVESTEER IN JONG TALENT

14

IRIS VAN HERPEN
EEN GROOT DEEL VAN MIJN CARRIÈRE IS TE DANKEN AAN SUBSIDIE

16

FRANCINE HOUBEN
SUBSIDIES WERKEN STIMULEREND

IVO VAN HOVE 18
ALS NEDERLAND INVESTEER JE IN EEN BETERE SAMENLEVING

HANS VAN MANEN 20
INVESTEER OM DE KUNST VAN EEN LAND TE LATEN BLOEIEN

AERNOUT MIK 22
DE POLITIEK MOET BIJDRAGEN AAN DE VERBETERING VAN HET KUNSTKLIMAAT

DAAN ROOSEGAARDE 24
MET INVESTERINGEN HAAL JE ALS LAND MEER UIT JE TALENT

JAAP VAN ZWEDEN 26
SUBSIDIES ZIJN BELANGRIJK OM DE SALARISSEN TE GARANDEREN

TEN GELEIDE

INVESTEREN IN CULTUUR = INVESTEREN IN DE TOEKOMST

Na de Tweede Wereldoorlog hebben we in Nederland bedacht hoe de toekomst eruit moest zien. De overheid trok geld uit voor huisvesting, onderwijs en infrastructuur. Er kwamen allerlei sociale voorzieningen. En we investeerden in de kunsten, een belangrijke bouwsteen van Nederland. Het kunstbeleid wierp zijn vruchten af. 'De kunsten bloeien als nooit tevoren', zei Robbert Dijkgraaf vorig jaar in zijn lezing tijdens het Paradisodebat. 'Maar het gaat ook níet goed', betoogde de directeur van het Institute for Advanced Study in het Amerikaanse Princeton. Zijn lezing gaf inzicht in die paradox en inspireerde tot deze publicatie.

Bergtopjes

Hoe laten we de kunsten floreren? En wat voor rol speelt de politiek daarin? Dijkgraaf: 'In het kunst- en cultuurbeleid lijkt het soms dat men graag een vitrinekast heeft met een paar bergtopjes erin. Dat is ook gemakkelijker te onderhouden dan een totaal berglandschap.'
In het verlengde daarvan vroegen we negen succesvolle kunstenaars naar de ingrediënten van hun succes. Hoe wisten zij de top te bereiken?

Betere samenleving

Deze cultuurmakers zetten Nederland op de kaart en dragen bij aan het innovatieve karakter. Zoals kunstenaar Daan Roosegaarde het formuleert: 'Leg je je vinger op de kaart van de wereld, dan is Nederland verdwenen. We stellen in omvang weinig voor, maar hebben een unieke kracht: creativiteit. Investeringen zorgen ervoor dat je als land meer uit je talenten kunt halen.' Theatermaker Ivo van Hove merkt op: 'Als Nederland investeer je in een betere samenleving. Je steekt geld in een beter wegennet, beter onderwijs en betere kunst.'

Investeren

Uit de *NRC* Cultuur Top 100 van invloedrijkste en succesvolste Nederlandse kunstenaars benaderden we negen kunstenaars uit verschillende vakgebieden en leeftijdsklassen. De keuze is weloverwogen, maar we beseffen dat elk lijstje op een andere manier kan worden samengesteld.

Het belangrijkste is de unanieme boodschap. De kunstenaars kwamen niet zomaar aan de top. Ze konden zich ontwikkelen dankzij de ruimte die zij kregen. Ongeacht de discipline en in verschillende bewoordingen laten ze zien hoe belangrijk de rol van de overheid is. Of het nu gaat om het scheppen van een positief kunstklimaat of het verlenen van opdrachten.

Jong talent

'Ik heb naam kunnen opbouwen en mij dankzij subsidie ontwikkeld', vertelt Michel van der Aa, componist en (film)regisseur. 'Hoe moet dat voor de jongeren? Hoe kunnen zij hun werk tonen? Ik sta positief in het leven, maar daar maak ik me zorgen over.' 'De bezuinigingen hebben grote gevolgen voor jong talent', zegt ook modeontwerper Iris van Herpen.
In een tijd waarin de politiek nieuwe beslissingen neemt, is het van belang daarover na te denken. Aan welk Nederland bouwen we de komende decennia?

Deze publicatie is mede op initiatief van Cultuur + Ondernemen tot stand gekomen. Wij danken de kunstenaars voor hun openhartige bijdrage en Robbert Dijkgraaf voor het beschikbaar stellen van zijn lezing.

Agenda

In het hart van deze bundel vindt u **Cultuur werkt voor Nederland. Cultuuragenda voor morgen en overmorgen**. *Daarin leest u waar Kunsten '92 voor staat. Nederland behoort tot de culturele wereldtop en is een van de meest innovatieve landen ter wereld. Een bloeiend cultureel klimaat ontstaat niet zomaar. Daarvoor moet je investeren in onderwijs, talent en in het culturele kapitaal dat ons land rijk is. Wij vragen serieuze aandacht voor kunst, cultuur en cultuurbehoud in de verkiezingsprogramma's van de politieke partijen.*

‘EEN HOGE TOP VRAAGT EEN BREDE BASIS’

ROBBERT DIJKGRAAF OVER DE PARADOXEN VAN DE KUNSTEN EN HET KUNSTBELEID *

Toen Leonid Brezjnev werd gevraagd de toestand in de Sovjet-Unie in één woord samen te vatten antwoordde hij: ‘Goed.’ En wat zou hij zeggen als hij twee woorden mocht gebruiken? ‘Niet goed.’ Krijgt een politicus de vraag naar de huidige stand van zaken, dan kan hij rechtenvrij antwoorden met deze anekdote. Ik gebruik hem zelf ook.
Voor de kunstwereld geldt iets vergelijkbaars. Het gaat goed omdat er nog nooit zo veel talent is geweest, ook wereldwijd. Nog niet eerder waren er zoveel technische mogelijkheden. Nog nooit was er zo’n groot publiek. Het culturele arsenaal was nog nooit zo goed gevuld. Meer musea, meer theaters, meer bezoekers. Zouden we het ‘cultureel BBP’ kunnen berekenen, dan zou dat zeer hoog zijn.
Tegelijkertijd gaat het ook niet goed. Zeker voor jongere generaties is het een grote worsteling een plek te vinden. Dat wordt perfect samengevat door een van mijn favoriete New Yorker-cartoons. Daarin zie je een echtpaar lopen en zegt de man tegen de vrouw: ‘Vroeger toen alles slechter was, was alles beter.’

Een kleine stap opzij

Als ik lezingen geef, neem ik graag een attribuut mee. Vandaag dacht ik aan een boodschappenmandje. Want een van de dingen waar ik het over wil hebben zijn de vele boodschappen van de politiek aan de kunsten en andersom. Om met het eerste te beginnen, de politiek vraagt: ‘Werf nieuw publiek. Vind nieuw geld. Onderneem. Wees toegankelijk, maar ook weer niet té. Luister naar de samenleving. Maar bovenal, blijf jezelf.’
Veel mensen denken dat de wetenschappen het een stuk makkelijker hebben dan de kunsten. Op het eerste gezicht is de weg van het onderzoek naar het maatschappelijk nut korter en makkelijker uit te leggen. Maar voor beiden geldt dat de uiteindelijke impact – de belangrijke doorbraken

in de wetenschap en de grote kunstwerken – niet een volgende stap zijn in een lang pad maar een kleine stap opzij. Hoe maak je een stap opzij? Dit is enorm moeilijk. En dat is de grote uitdaging van kunst en wetenschappen.

‘Belangrijke doorbraken in grote kunstwerken zijn niet een volgende stap in een lang pad maar een kleine stap opzij’

Fundamentele paradox

Kunst is een blikopener. Het opent een andere wereld, waar je achteraf op een vanzelfsprekende manier in bent terecht gekomen. Dat is in het diepste van de kern het belang van kunst. Want dat voordeel, die opbrengst, die vloeit naar iedereen en naar alles, door de tijd en over de wereld heen. Het is uiteindelijk met rechten en copyrights moeilijk de opbrengst van de kunsten te beschermen. Net zoals in de wetenschap. Het zet zich af in de haarvaten van de maatschappij. Avant-garde muziek van gisteren is de tune van vandaag. Kleurstellingen die honderd jaar geleden absoluut choquerend waren in de moderne kunst, staan nu op een behang of bankkleed.
Dat is de fundamentele paradox. Hoe kan het nu zijn dat de kunst per definitie veel publiek vraagt, maar zich toch moet afscheiden van dat publiek? Er is een zekere distantie nodig om die rol te kunnen oppakken. Je kunt alleen maar naast, boven of onder de werkelijkheid staan. Die twee werelden, kunst & cultuur en de politiek, zijn verbonden met een navelstreng. Maar wie voedt wie? Daar lopen verschillende stromen, geldstromen en ideeënstromen.

‘Kunst zet zich af in de haarvaten van de maatschappij’

Vrije ruimte

Wat is nodig voor goede kunsten? Vrijheid, kwaliteit, begrip en vertrouwen. Gelijktijdig met de industrialisatie bouwde de wetenschap nieuwe instituties, een soort wetenschappelijk industrieel complex. Zijn ze goed gebouwd dan kan de harde laag van de instituties een luchtbel creëren van vrije ruimte. Dat is belangrijk. Instellingen bieden ruimte aan pure wetenschappers. Ze stellen mensen ook in staat een maatschappelijke rol te spelen.
In de wetenschap staat dat bouwwerk onder druk, maar instituties zijn daartegen bestand. De structuren bieden bescherming, misschien ook wel tegen de tijdgeest. Bij de kunsten is het bouwwerk fragieler. Instellingen werden de afgelopen decennia niet veel steviger, misschien brokkelden ze op bepaalde punten eerder af.

Wat heeft de 21ste eeuw nodig om de kunst en cultuur veilig te stellen? In de kunstwereld zie ik enorm veel kracht in individuele kunstenaars, in individuele instellingen en in gezelschappen. Het collectief vind ik zwakker opereren. Er is weinig onderling begrip of althans niet genoeg onderling begrip.

Bergtopjes

Teylers Museum heeft een heel klein steentje. Dit is de top van de Mont Blanc, die de Zwitserse geoloog Horace-Bénédict de Saussure bij de eerste beklimming meebracht. Het is een soort conceptueel kunstwerk, want door het af te hakken is het niet meer de top. En zeker niet als die in een vitrinezaal in Haarlem ligt.
Het exotische rotsblokje was in zijn tijd een fascinerend object, het achttiende-eeuwse equivalent van een maansteen. Men dacht dat een ding afkomstig van zo'n duizelingwekkende hoogte magische eigenschappen moest hebben. Bij onderzoek bleek dat ongegrond. De grootste magie was dat hij op de top van die Mont Blanc zat. Maar je kunt geen top van de Mont Blanc hebben zonder Mont Blanc.
In het kunst- en cultuurbeleid lijkt het soms dat men graag een vitrinekast heeft met een paar bergtopjes erin. Dat is ook gemakkelijk te onderhouden dan een totaal berglandschap. Het heeft ook te maken met een andere paradox, die bijna een wetmatigheid in het kunst- en cultuurbeleid is. Er is een enorme investeringsportefeuille; er is grote diversiteit en er worden heel veel verschillende dingen gedaan, terwijl onbekend is wat succes gaat geven.

'In het kunst- en cultuurbeleid lijkt het soms dat men graag een vitrinekast heeft met een paar bergtopjes erin'

Brede basis

Als ik vraag: 'Is er 10 procent van de kunsten die je van slechte kwaliteit vindt?' Dan zegt iedereen: 'Ja, er kan wel 10 procent vanaf.' Het probleem is alleen dat voor elk individu een andere 10 procent geldt. Alle mensen kennen wel een kunstwerk dat niet mooi is. Ze gaan ervan uit dat precies dát kunstwerk zal worden wegbezuinigd. Dat is een van de redenen waarom bezuinigingen in de kunst soms zo weinig protest oproepen. Maar er is geen universeel slechte kunst, net zomin als er universeel goede kunst is. Schoonheid, ontroering en betekenis ontstaan in de unieke combinatie van kunstenaar, werk en publiek. Je kunt dus niet alleen maar in succes beleggen, zoals dat ook niet in de economie kan. Iedereen zou terug willen naar twintig, dertig jaar geleden om al zijn geld op Apple te zetten. Maar dat kan niet, ook niet in de kunsten of in de wetenschap. Het beste wat de kunst kan doen is zo veel mogelijk van deze combinaties te laten plaatsvinden.

‘Een hoge top vraagt een brede basis’

Een hoge top vraagt een brede basis en er zijn duizelingwekkend veel wegen naar de top.

Samenwerking

Als wetenschapper ben ik overgestapt naar Amerika. In Nederland vergaderen we ons suf, in de VS doen we dat nooit. Het gaat daar alleen om de eigen kracht van de eigen instelling. Samenwerking zit in Nederland in onze genen. In de kunst- en cultuursector kan dit nog veel meer. Dat heeft ook te maken met de verschillende rollen die kunst en cultuur kunnen opnemen. Dat is een groot verschil tussen de kunstwereld en de wetenschap.
Ik werd vaak uitgenodigd voor bijeenkomsten over kunst en wetenschap. Dan zaten we met een paar van mijn collega’s en spraken bijvoorbeeld met museumdirecteuren. Dat is niet helemaal hetzelfde als een scheppend kunstenaar of een beleidsambtenaar. Er is een hele specifieke rolverdeling in de kunst- en cultuursector.
In de wetenschap is het niet ongebruikelijk dat iemand tegelijkertijd onderzoeker, bestuurder en columnist is. Maar in de cultuursector is de combinatie van scheppend kunstenaar, museumdirecteur en criticus zeldzaam. Waarom? Omdat men vindt dat het ieder voor zich bezigheden zijn waar je je helemaal in kunt verliezen. Maar misschien is het punt wel dat je je er niet in moet verliezen.

Collectief

Mijn oproep is dat de vele boodschappen aan de kunsten opgepakt kunnen worden in het collectief. We hebben misschien een handjevol mensen nodig dat zich gaat verplaatsen in de stoel van de ander – of dit nu de museumdirecteur, de beleidsambtenaar of de minister is – zonder hun principes in te leveren. Deze mensen zetten zichzelf in de meest oncomfortabele plaats. Niet iedereen hoeft dit te doen en niet iedereen hoeft dit altijd te doen. Het kan ook voor een paar jaar. Ik wil mensen aanmoedigen deze stap te maken. Via de Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen (KNAW) hebben we de Akademie van Kunsten opgericht die mensen stimuleert die stap te nemen. De kunsten sleuren hun wagentje met maatschappelijke boodschappen achter zich aan. Niet iedereen hoeft alles op te eten. We kunnen beter denken in termen van collectief. Collectief is de cultuursector veelzijdig, talentvol en sterk genoeg om alle uitdagingen aan te gaan, als een goed ingespeeld orkest.

* Dit is een bewerkte versie van de lezing van Robbert Dijkgraaf, uitgesproken tijdens het Paradisodebat van Kunsten ’92 op 30 augustus 2015. Robbert Dijkgraaf is directeur van het Institute for Advanced Study in Princeton en universiteitshoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam. Voor zijn onderzoek ontving hij in 2003 de Spinozapremie, de hoogste wetenschappelijke onderscheiding in Nederland.

Met zijn multimedia-aanpak behoort componist en (film) regisseur Michel van der Aa (1970) tot een van de pioniers van de opera. Bij zijn laatste productie zong een zangeres een duet met een bariton op film, terwijl het publiek de voorstelling volgde met een 3D-brilletje op de neus. Zijn vernieuwende werk is wereldwijd te zien, van New York tot Seoul en van Buenos Aires tot Boedapest. Voor zijn baanbrekende rol in het (inter)nationale muziekleven kreeg Van der Aa in 2015 de Johannes Vermeer Prijs, de Nederlandse staatsprijs voor de kunsten.

WAT ZIJN DE BELANGRIJKSTE INGREDIËNTEN VAN UW SUCCES?

Een combinatie van inhoud, talent en geluk. Je moet de juiste mensen tegenkomen. Een deel van mijn succes schuilt in het multimediale, de elektronische geluiden en de combinatie met film. Ik zoek de grenzen van de techniek. Dat maakt dat ik de taal van nu spreek.

U KREEG KANSEN?

Dankzij het Nederlandse subsidiesysteem heb ik direct na mij mijn afstuderen veel kansen gekregen. Nederland was internationaal koploper wat betreft de nieuwe muziek. We stonden echt op de kaart.

DAT ZOU NU NIET MEER KUNNEN?

Veel moeilijker. De ruimte voor ‘gekke makers’ is verdwenen. De topiconen staan nog overeind, maar broedplaatsen en kleine avontuurlijke plekken zijn er nauwelijks nog. Er is veel minder ruimte voor experiment.

IS SUBSIDIE BELANGRIJK?

Vooral voor de kwetsbare muziek. Durf daarin te investeren en besef dat het kan mislukken. Dare to fail. Doe je dat niet dan gaat het nergens heen. Dan wordt muziek een soort entertainment.

Foto: Marco Borggreve

MICHEL VAN DER AA

‘ZONDER INVESTERINGEN WORDT MUZIEK EEN SOORT ENTERTAINMENT’

ZIJN ER OOK VOORDELEN AAN DE BEZUINIGINGEN?

Daardoor moeten we voor alle projecten buitenlandse partners zoeken. Mijn laatste opera is straks in Rome en Luzern te zien en mogelijk ook in Beijing en Helsinki. Daar betalen ze mee aan de productiekosten.

DAT KLINKT ALS EEN VOORDEEL

Voor mij nu wel. Ik heb een naam kunnen opbouwen en mij dankzij subsidie ontwikkeld. Maar hoe moet dat voor de jongeren? Hoe kunnen zij hun werk tonen? Ik sta positief in het leven, maar daar maak ik me zorgen over.

WAAR WAS U TIEN JAAR GELEDEN?

Ik had dit niet durven dromen. Het is mede te danken aan Pierre Audi (artistiek directeur van De Nationale Opera en destijds directeur van het Holland Festival, red.). Hij had een groot vertrouwen in mij, een onbekende naam, en bood een podium voor mijn opera After Life. Die was gelijk ook de opening van het Holland Festival. Ik raakte daardoor bij een groot publiek bekend, ook buitenlandse gasten.

HOE STAAT DE KUNSTWERELD ER OVER TIEN JAAR BIJ?

Het ideale landschap ziet eruit als tien jaar geleden. De bezuinigingen zijn teruggedraaid en er is een mentaliteitsomslag. Politici in Duitsland en Frankrijk investeren in de kunsten. Het hoort bij de samenleving, vinden ze. Ze komen naar voorstellingen en zien kunst niet als een elitair ding van luie kunstenaars. Investeringen in het onderwijs horen er ook bij. Daar zitten het publiek en de politici van de toekomst.

WAT IS DE ROL VAN DE POLITIEK?

We moeten met elkaar in gesprek blijven. Alleen in de dialoog kan de sector laten zien hoe hard er gewerkt wordt. En hoe trots we kunnen zijn op het succes van Nederlandse kunstenaars in het buitenland. We zetten ons land met kunst en cultuur op de kaart.

Als grafisch boekontwerper staat de naam van Irma Boom (1960) wereldwijd gebeiteld. Ze werkt voor gerenommeerde opdrachtgevers in de kunstwereld en daarbuiten: het Rijksmuseum, de Verenigde Naties en Chanel. In 2014 kreeg ze voor haar 'ongeëvenaarde verdiensten op het gebied van het grafisch ontwerp' de Johannes Vermeer Prijs, de staatsprijs voor de kunsten. De jury omschreef haar boeken als 'kleine of grotere kunstobjecten die tot lezen verleiden en verwonderen'. Boom is de enige levende boekontwerper, wier werk wordt verzameld door het Museum of Modern Art (MoMA) in New York.

WAT ZORGDE VOOR UW SUCCES?

De factor geluk, maar ook hard werken. Je moet veel maken, nadenken en experimenteren. En ondanks weerstand doorgaan. Besef ook dat je niet zomaar iets voor elkaar krijgt. Houd dus de lange termijn in de gaten. Misschien wel de belangrijkste ingrediënten zijn de onvoorwaardelijke vrijheid en het vertrouwen van opdrachtgevers. Kiest een opdrachtgever mij vanwege mijn naam dan is er weinig vertrouwen en gaat het bijna nooit goed.

HOE BELANGRIJK IS SUBSIDIE?

Voor mij persoonlijk speelt het geen rol, maar mijn opdrachtgevers werken wel vaak met subsidie. Dankzij de samenwerking met kunstcentrum De Appel in Amsterdam, heb ik twintig jaar lang publicaties gemaakt. Daar heb ik veel ervaring kunnen opdoen.

HOE ZIEN ZE DAT IN HET BUITENLAND?

In Amerika hoorde ik vroeger vaak: *'You're coming from a subsidy culture.'* Ze vonden mijn ontwerpen niet commercieel genoeg en gaven de voorkeur aan een afbeelding als boekomslag. Maar het leuke is dat ze hard hollend terug zijn gekomen. Ik ben de enige levende boekontwerper die door het Museum of Modern Art wordt verzameld. Mijn werk is anders dan ze gewend zijn en dat heb ik mede opgebouwd met gesubsidieerde opdrachtgevers.

WAT VOOR ROL SPEELDE UW OPLEIDING?

De Academie voor Kunst en Industrie (AKI) in Enschede is voor mij ongelooflijk belangrijk geweest. Ze kweekten een bepaalde attitude, waar ik nog altijd op teer. Experimenteer, denk conceptueel! Dat moedigden ze voortdurend aan. Investeren in jong talent staat aan de basis. Is er van de honderd studenten maar één succesvol dan is die investering dat meer dan waard.

Foto: Irma Boom

IRMA BOOM
'INVESTEER IN JONG TALENT'

WAAR LEERDE U HET VAK?

Na de AKI werkte ik bij het Staatsbedrijf der PTT, waar ik de postzegeljaarboeken 1987|88 ontwierp, bijna dertig jaar later nog steeds revolutionaire boeken. Die overheidsinstelling en de afdeling Kunst & Vormgeving van de PTT heeft het Nederlands grafisch ontwerpen beroemd gemaakt.

HOE STAAN WE ER NU VOOR?

Het grafisch ontwerp uit Nederland wordt nog steeds ongelooflijk geroemd. Met de term Dutch Design werd grafisch ontwerpen bedoeld, maar wordt nu geassocieerd met producten. Ik geef les op de School of Art aan de Amerikaanse Yale University en merk dat de Nederlandse houding ten opzichte van het vak een *eye opener* is. Nederlandse ontwerpers durven te experimenteren. Mede door subsidies als startstipendia konden ze zich die vrijheid permitteren.

HOE KREEG U VRIJHEID?

De postzegeljaarboekjes kregen veel kritiek, maar ook heel veel lof. Ik heb het helemaal samengesteld, dat was nieuw voor die tijd. Mijn naam als boekontwerper was gevestigd. En ik heb ongelooflijk veel geluk gehad met de opdracht voor een jubileumboek van SHV (Steenkolen Handels Vereeniging). Het werd een icoon van het zogenaamde Dutch Design. Het SHV-boek bracht ook nieuwe internationale opdrachtgevers als Vitra en Ferrari.

IS HET GRAFISCH VORMGEGEVEN BOEK NOG WEL VAN DEZE TIJD?

Meer relevant dan ooit. Het samenstellen en vastleggen, bevriezen, van informatie is in deze tijd van internet belangrijker dan ooit. Het creëert momenten van reflectie.

‘Een baanbrekende nieuwe stem in de mode’, is de kortste typering voor Iris van Herpen (1984). Haar mode gaat verder dan naald en draad. Door ambacht met techniek te mengen weet ze een eigen oeuvre op te bouwen. Zangeres Björk droeg het, evenals Lady Gaga. In 2013 riep Time Magazine haar 3D-geprinte kledingstuk uit tot één van de vijftig beste uitvindingen van het jaar. Van Herpen won diverse prijzen en exposeert in Europa en Amerika: van Groninger Museum tot Centre Pompidou en het Metropolitan Museum in New York. Bij die laatste heeft ze in 2016 een solo.

WAAR LIGT DE BASIS VAN UW SUCCES?

Het is altijd een combinatie van factoren. Ik doe het ook niet alleen. Het begon bij de ArtEZ, de Hogeschool voor de Kunsten in Arnhem, waar ik veel heb geleerd. De eindexamenpresentatie trok veel aandacht en daar werd ik benaderd door Cream PR. Ze vroegen of ze mijn werk mochten vertegenwoordigen.

EN DAT WERKTE?

Op die manier werd mijn werk zichtbaar. Vrij snel kreeg ik interviews en kwam ik in contact met de International Fashion Week. Rond die tijd begon ik voor mezelf en vroeg ik overheidssubsidie aan, de WIK. Ik woonde in een antikraakpand en kon dat bedrag in materialen investeren.

WAT WAS HET VOORDEEL DAARVAN?

Het zorgde voor focus. Ik kon me dag en nacht op de shows in Parijs en de bestellingen storten. De WIK is nu afgeschaft en dat is voor jong talent heel zonde. Het betekent dat ze andere keuzes moeten maken en dat je het talent in feite killt.

MAAKTE JE DAARNA NOG GEBRUIK VAN SUBSIDIE?

Twee keer heb ik een startstipendium aangevraagd. Dat was heel belangrijk voor mijn werk, want het stelde me in staat een balans te vinden tussen kunst en commercie. Dankzij de subsidie kon ik lange termijnbeslissingen nemen die mijn werk kwalitatief beter maakten.

Foto: IOULEX

IRIS VAN HERPEN

'EEN DEEL VAN MIJN CARRIÈRE IS TE DANKEN AAN SUBSIDIES'

JE CUREERDE A MAGAZINE, EEN PRESTIGIEUZE SERIE IN DE MODEWERELD

Ook dat had ik nooit kunnen doen zonder subsidie. Ik heb er anderhalf jaar aan gewerkt, samen met kunstenaars wereldwijd. Daarmee kon ik mijn visie geven. Een groot deel van mijn carrière is te danken aan subsidies. Bij A Magazine heb ik dat zichtbaar gemaakt.

JE HEBT NU EEN SOLO-TENTOONSTELLING IN HET HIGH ART MUSEUM IN ATLANTA. HOE ZIE JE HET AMERIKAANSE SYSTEEM?

Aan het begin van het seizoen geeft een museum een feest waar mensen voor $30.000 een kaartje kunnen kopen. Alle beroemdheden komen. Ze hebben de plicht om te laten zien dat ze de kunsten steunen. In Nederland kan het systeem zo niet draaien. We hebben te weinig celebrities. En Nederlanders hebben geen bewustzijn om kunst te steunen. Dat zou je eerst moeten creëren.

ZIJN ER NADELEN AAN HET SYSTEEM?

De geldschieters van het museum mogen een voorstel van een curator afwijzen. Dat gebeurde niet bij mij, maar de curator nam wel een risico. Het was de eerste keer dat het museum een modetentoonstelling maakte. Gelukkig gaat het goed. Er zijn al 180.000 bezoekers geweest (met nog één maand te gaan, red.). Maar hoe commerciëler het systeem hoe veiliger de keuze.

EN HET NEDERLANDSE SYSTEEM. ZIE JE NADELEN?

Subsidies als de WIK en via fondsen zijn cruciaal voor kunstenaars. Het gevaar aan het Nederlandse systeem is dat ze zomaar afgeschaft kunnen worden, zoals de WIK. Dat betekent dat talent zich veel moeilijker kan ontwikkelen.

FRANCINE HOUBEN
'SUBSIDIES WERKEN STIMULEREND'

AL ALS STUDENT KREEG U UW EERSTE OPDRACHT?

Het was 1979, midden in de economische crisis van die tijd, dat de gemeente Rotterdam een prijsvraag uitschreef. Ze waren op zoek naar vernieuwing van de volkshuisvesting. Het plan van ons groepje studenten won en dat was uniek. In 1984 studeerde ik af en was het project Kruisplein gebouwd.

WAT VOOR ROL SPEELDE SUBSIDIE?

Het was een opdracht van de lokale overheid waar ook een woningbouwcorporatie bij betrokken was. In die jaren waren dat instellingen met een grote maatschappelijke betrokkenheid. Ons architectenbureau maakt nauwelijks gebruik van subsidies. Wel kreeg ik halverwege de jaren tachtig een reisbeurs om twee maanden door Japan te trekken. De reis bleek voor mijn werk heel belangrijk, ik leerde anders te kijken.

WAT IS HET BELANG VAN SUBSIDIES?

Ons bureau heeft veel publieke gebouwen gerealiseerd, maar dat is misschien iets anders. Subsidies in de architectuur hebben veel invloed op het maatschappelijke klimaat om de gebouwde omgeving beter en mooier te maken. Het Nederlands Architectuurinstituut (NAi) speelde een belangrijke rol bij de educatie van opdrachtgevers, zoals wethouders bijvoorbeeld.

Foto: Mecanoo

Midden in de crisis van de jaren tachtig sleepte Francine Houben (1955) haar eerste opdracht binnen: een stadsvernieuwingsproject. Ze studeerde nog aan de TU Delft en had samen met enkele medestudenten een prijsvraag van de gemeente Rotterdam gewonnen. Met haar bureau Mecanoo architecten wist ze vervolgens de wereld te veroveren. Dat doet ze met een ontwerpstijl die 'een combinatie van esthetiek, vriendelijkheid en gastvrijheid' is, aldus de jury van de Prins Bernhard Cultuurfonds Prijs. Niet zo gek dus dat ze tekent voor bibliotheken. In Birmingham zette ze een uitbundig gebouw neer. Voor de beroemde bibliotheek van New York en de bibliotheek van Washington – een gebouw uit de koker van Ludwig Mies van der Rohe – doet ze grootscheepse renovaties.

EN DAT BETEKENDE?

NAi en de architecten konden laten zien hoe belangrijk architectuur en stedenbouw is. De overheid is een belangrijke opdrachtgever bij de huisvesting en inrichting van Nederland. Subsidies zijn geen weggegooid geld. Architecten geven iets goeds terug. Samen hebben we ons land beter gemaakt; de huizen, de openbare ruimte, de stedenbouwkundige landschappen. Je kunt zeggen dat subsidies bijdroegen aan de vernieuwing van Nederland. We gaven het publieke geld terug aan de maatschappij.

En dat straalde uit naar andere landen. Nederlandse architectuur was een eye opener voor de rest van de wereld.

DAT IS NU WEG?

Het is veel schraler geworden. De Architectuurnota van de Rijksoverheid verdween. Dat gold ook voor het Stimuleringsfonds voor Architectuur. En het NAi ging op in Het Nieuwe Instituut. Het stimuleren van de architectuur is minder geworden. Tel daar de ernstige economische crisis bij op, waardoor de beroepsgroep de afgelopen jaren is gehalveerd, en je ziet het grotere plaatje.

WAT ZOU DE OVERHEID KUNNEN DOEN?

Kansen geven, ook aan jongeren, vernieuwing en onderzoek stimuleren. In New York bijvoorbeeld is de Deense ambassade heel actief. Ze proberen Deense architecten te koppelen aan potentiële opdrachtgevers. Het zou heel goed zijn als de overheid de Nederlandse architectuur in binnen- en buitenland weer veel meer zou stimuleren. We krijgen daardoor een betere en mooiere samenleving.

IVO VAN HOVE

'ALS NEDERLAND INVESTEER JE IN EEN BETERE SAMENLEVING'

U STAAT VOOR DE TWEEDE KEER MET EEN PRODUCTIE OP BROADWAY. HOE VERKLAART U DAT SUCCES?

Het is denk ik terug te voeren tot mijn bevlogenheid. Al rond mijn twintigste wist ik wat ik wilde doen. Ik had ook een visie en was nauwelijks geneigd daarop in te leveren.

MAAKT HET UIT WAAR U EEN VOORSTELLING MAAKT?

Er moet een urgentie zijn om een stuk te doen. Anders doe ik het niet. Voor mij is het niet belangrijk of ik op Broadway sta, in de Toneelschuur in Haarlem of bij Toneelgroep Amsterdam. Ik zal nooit zomaar een voorstelling doen omdat mensen daarom vragen.

EN DAT KAN ALLEEN MET SUBSIDIE?

Liever spreek ik van investeren. Als Nederland investeer je in een betere samenleving. Je steekt geld in een beter wegennet, beter onderwijs en betere kunst. Na de Tweede Wereldoorlog heeft de Duitse overheid enorm veel geïnvesteerd in het theater. Om de wanhoop te vergeten zochten mensen naar alternatieven. Toneel bood hoop op een betere toekomst. Toen en nu. Daarnaast maakt deze investering theater mogelijk dat onderscheidend en bijzonder is.

DAT GELDT NOG STEEDS?

Na de millenniumwisseling maakten we grimmige tijden mee. Theo van Gogh werd met een mes doodgestoken. Wij speelden op dat moment *Scènes uit een huwelijk*. Mensen zaten te wenen in het theater. Ze omhelsden elkaar. Theater hoeft niet altijd een spiegeling van de samenleving te zijn. Het is ook een antigif.

Foto: Jan Versweyveld

De succesvolste theaterregisseur van Nederland doet het goed off- en on Broadway. Vorig jaar ging daar zijn musical Lazarus met muziek van David Bowie in première. Nu staat Ivo van Hove (1958) er voor de tiende keer. Hij is sinds 2001 directeur en regisseur van Toneelgroep Amsterdam, het gezelschap dat onder zijn leiding een groot aantal buitenlandse tournees op zijn naam schreef. De spelers stonden op prestigieuze podia: van Duitsland tot Australië en de VS. Van Hove is Vlaming maar werkt een kwart eeuw in Nederland. Zijn werk werd veelvuldig bekroond.

U REGISSEERT OP BROADWAY; COMMERCIËLER KAN NIET. WAT BETEKENT DAT?

Ik doe geen concessies. We spelen *The Crucible* van Arthur Miller, een drie uur durend stuk met achttien mensen op het toneel. De voorstelling is één grote discussie over de uiteenvallende samenleving. De try-outs (het stuk ging een maand na het gesprek in première, red.) zitten avond aan avond vol met heel veel jonge mensen. Het gaat over de krochten van de ziel, helemaal geen *feel good* toneel. Het biedt hoop dat ons compromisloos toneel zowel een artistiek als een publiekssucces is op Broadway.

SERIEUS THEATER ZONDER SUBSIDIE KAN DUS?

Daar moet je genuanceerd naar kijken. Het kan in Amerika, maar in Nederland hebben we een ander systeem. Wij betalen belasting met de verwachting dat de overheid dat geld investeert in wegen, onderwijs, kunst en andere terreinen. Amerikanen betalen veel minder belasting en geven een deel van hun inkomen weg. Dat investeren ze in wat wij publieke zaken noemen. Dat doen ze al meer dan honderd jaar.

HEEFT U EEN ADVIES AAN DE NEDERLANDSE OVERHEID?

De bezuinigingen van de vorige regering repareren. Het zorgt voor werkloosheid en leidt dus tot meer uitkeringen. Die logica snap ik niet. De kunstsector was destijds bereid te bezuinigen, net als iedere sector. Gemiddeld werd er 7,1 procent bezuinigd. Op de kunstsector was dat 30 procent. Het was een politieke beslissing om € 200 van de € 800 mln. weg te halen. Die € 200 mln. was maar een druppel op de Rijksbegroting.

Het woord pensioen komt niet voor in het balboekje van Hans van Manen (1932), één van de grote vernieuwers van de dans. De choreograaf staat nog altijd in de studio. Hij is verbonden aan Het Nationale Ballet en was directeur van het Nederlands Dans Theater. Al vroeg wist hij het Nederlands dansproduct te exporteren. Het buitenland vraagt hem nog altijd. De meest prestigieuze Russische balletgezelschappen – het Bolshoi Ballet en het Mariinsky Ballet – hebben zijn werken op het repertoire staan. Van Manen werd vele malen bekroond, onder andere met de Erasmusprijs.

U HEEFT EEN SUGGESTIE VOOR DE KOP VAN DIT ARTIKEL?

Zonder subsidie was ik in Nederland niet geworden wie ik ben. Zet dat er maar boven. In talloze buitenlandse interviews heb ik verteld over het Nederlandse subsidiesysteem. Om de kunst van een land te laten bloeien, moet je erin investeren. Dat is van landsbelang. Nederland heeft topkunst, maar het zijn schrale tijden. De overheid gedraagt zich als ouders die niet echt van hun kinderen houden. Ze moeten hun verantwoordelijkheid nemen.

TOCH BEGON UW CARRIÈRE MET EEN MECENAS

Na de Tweede Wereldoorlog wilde ik als dertienjarige niet meer terug in de schoolbanken. Doordat ik bij grimeur en toneelkapper Herman Michels kon werken, kwam ik in contact met de danswereld. Op mijn achttiende werd ik danser bij Sonia Gaskell. Michels zei: ‘Ik wist dat je zou gaan. Je mag één dag in de week bij mij blijven werken in ruil voor je weeksalaris.’ Dat was 35 gulden. En op die manier had ik een inkomen.

HOE KIJKT U AAN TEGEN SPONSORS?

Het is belangrijk in de kunst dat er absolute vrijheid heerst. Dankzij subsidies kun je risico’s nemen en heb je de mogelijkheid dat iets mislukt. Alles zonder risico is zinloos. Grote kunstenaars moeten het schip in kunnen gaan. Sponsors hebben een ander doel voor ogen. Zitten zij in de zaal dan willen ze een ‘leuke avond’. Dan krijg je dus ‘leuke balletten’. Nemen sponsors de boel over dan gaat het bergafwaarts met de kunst. Aan de andere kant vind ik sponsors buitengewoon belangrijk.

RISICO IS DE KERN VAN UW SUCCES?

Risico en onzekerheid moeten er altijd zijn. Werkelijk; ik heb vaak geen idee wat ik moet maken. Ieder ballet is een buitengewone aanslag. Het is een idioot vak. Je komt de studio binnen en er is niets; een wit schilderij en jij moet beginnen.

Foto: Erwin Olaf

HANS VAN MANEN
'INVESTEER OM DE KUNST VAN EEN LAND TE LATEN BLOEIEN'

U CHOREOGRAFEERT MEER DAN ZESTIG JAAR. DAN KUNT U OP ROUTINE VAREN?

Over mijn lijk. Routine is de dood in de pot.

WAT ZIJN ANDERE INGREDIËNTEN VOOR UW SUCCES?

Focus. Ik ben pas op mijn 18de begonnen als danser. Dat is nu ongelooflijk laat, maar ik had een goed stel hersens en gevoel voor muziek. Ik zat dagenlang in de studio of aan de kant toe te kijken. Belangrijk waren ook mijn vrienden buiten de danswereld: Benno Premsela en Riekje Swart (respectievelijk toonaangevend vormgever en galeriehouder, red.). Zij hebben mij gevoed en ten dele gevormd.

U HEEFT UITGESPROKEN IDEEËN

Dansers hebben zich ongelooflijk ontwikkeld. Wat ze nu kunnen werd vroeger voor onmogelijk gehouden. Vergelijk ze met Olympische atleten. Maar daar gaat het mij niet om. Eigenwijsheid is heel belangrijk. Het Mariinsky Ballet in Sint Petersburg studeerde vier van mijn balletten in. Ze hebben een adembenemende traditie, het is daar echt het walhalla. Als ik kom *fine tunen* wil ik dat de dansers hun been beheerst naar een bepaalde positie brengen. Zo hoog mogelijk zwaaien vind ik niet interessant.

AERNOUT MIK

'DE POLITIEK MOET BIJDRAGEN AAN DE VERBETERING VAN HET KUNSTKLIMAAT'

WAT IS HET GEHEIM VAN UW SUCCES?

Talent natuurlijk, maar geluk en toeval spelen ook een rol. In de kunstwereld is het van belang dat je wordt opgepikt. Ik werd vroeg in mijn carrière waargenomen. Veel talent gaat verloren. Dat heeft ook te maken met het vereiste karakter. Een kunstenaar moet consequent zijn en kunnen focussen.

WAT VOOR ROL SPEELDE SUBSIDIE?

Het betekende dat ik na de academie vol aan de bak kon met het ontwikkelen van mijn kunstenaarschap. Dat was een zegen. Bij de Mondriaan Stichting (nu gefuseerd tot Mondriaan Fonds, red.) vroeg ik een werkbeurs aan, waardoor mijn kunst niet direct marktconform hoefde te zijn, en zich vrijer kon ontwikkelen. Belangrijk waren ook de presentatiesubsidies voor het buitenland. Dat betekende dat internationale expositieplekken konden bijdragen aan de kosten van mijn werk.

WAS U ZONDER SUBSIDIE MINDER SUCCESVOL GEWEEST?

Dat kan ik niet zeggen. Maar het heeft zeker enorm veel bijgedragen, vooral internationaal.

TWEE KEER VERTEGENWOORDIGDE U NEDERLAND OP DE BIËNNALE VAN VENETIË. DAT GAF EEN BOOST AAN UW CARRIÈRE?

Vreemd genoeg niet. Misschien was er op dat moment zoveel aandacht voor mijn werk dat mensen dachten dat ik het wel druk zou hebben. Dat schijnt bij mensen die een prijs winnen een bekend fenomeen te zijn.

WAT BETEKENT UW SUCCES FINANCIEEL?

Ik ben er niet rijk door geworden. Met lesgeven verdien ik de kost. In Nederland wordt dat zo slecht betaald dat ik daarvoor naar Duitsland ben uitgeweken.

IS DAT ERG?

Natuurlijk niet. Lesgeven zorgt ervoor dat je in contact blijft met jonge generaties. Het is ook altijd zo geweest dat kunstenaars in hun eigen onderhoud moesten voorzien. Het is wel zaak balans te houden. Lesgeven voedt het kunstenaarschap maar vormt ook een belemmering. Het kost veel tijd.

Foto: Koos Breukel

Aernout Mik (1962) is misschien wel de meest internationaal werkende kunstenaar van Nederland. Hij exposeert zijn vervreemdende video-installaties wereldwijd, eerder in het Museum of Modern Art (MoMA) in New York. De lijntjes van de beeldende kunst gumt hij uit. Dat doet hij bij voorbeeld door samen met Toneelgroep Amsterdam een live-tentoonstelling in het Stedelijk Museum in Amsterdam te maken. Twee jaar geleden regisseerde hij bij de Bayerische Staatsoper in München een opera. Mik vertegenwoordigde Nederland twee keer op de Biënnale van Venetië, de toonaangevende internationale kunstmanifestatie

U VRAAGT GEEN SUBSIDIE AAN?

Af en toe wel. Subsidies moeten soms de projecten aanvullen omdat ik, ondanks eigen geld en geld van opdrachtgevers, er anders toch nog steeds niet uit kom.

HOE ZIET U DE ROL VAN DE OVERHEID?

De politiek zou moeten bijdragen aan de verbetering van het kunstklimaat. In Nederland heerst een heel negatief beeld. Dat is al lang zo. Het is mede te danken aan de BKR-regeling in de jaren zeventig, die kunstenaars voorzag van een inkomen. Dat systeem heeft niet lang bestaan, maar twintig jaar later dachten mensen nog steeds dat alle individuele kunstenaars voortdurend subsidie kregen. Ik ken geen enkele kunstenaars die permanent subsidie krijgt. Het kunstklimaat is er de door de populistische retoriek van de laatste jaren niet beter op geworden. In Duitsland en Frankrijk hebben mensen meer respect voor een kunstenaar. Ze vinden het moedig dat je die keuze hebt durven maken. In Nederland zien ze je eerder als uitvreter.

HOE KIJKT U TEGEN HET NEDERLANDSE KUNSTBELEID AAN?

De overheid weet zich geen raad met de kunst. Na een moeizame periode komt er geen echt vervolgbeleid. We leven in een doorgeslagen samenleving waar alles in de eerste plaats economisch rendement moet hebben. Dat geldt ook voor de kunst. Politici zien het ook in termen van ontspanning, net als sport. Allemaal afgeleide waarden. Wat mij betreft heeft kunst een eigen intrinsieke maatschappelijke waarde.

DAAN ROOSEGAARDE

'MET INVESTERINGEN HAAL JE ALS LAND MEER UIT JE TALENT'

WAT ZORGDE VOOR UW SUCCES?

Persoonlijke obsessie, een goed team, een droom en focus. En daar dan de juiste combinatie van.

U VERLIET VOORTIJDIG DE KUNSTACADEMIE IN ARNHEM EN WERD WEGGESTUURD IN BREDA. WAT GING ER MIS?

Voor mij werkten de gescheiden vakken en thema's op de kunstacademie demotiverend. Ondernemerschap was een vies woord en de conciërge deed om vijf uur de deur dicht. Ik wil niet te zeer met de vinger wijzen, want het lag ook aan mij. We kwamen er samen niet uit.

TOEN KWAM DE ACADEMIE VOOR KUNST EN INDUSTRIE (AKI) IN ENSCHEDE

Daar kon ik vierentwintig uur per dag het pand in. Wow! Wat een vrijheid! Ik zocht contact met de jongens van de Technische Universiteit en kon volop experimenteren. We creëerden een proeftuin voor creativiteit. Die samenwerking werd daarna uitgebouwd.

PROEFTUINEN ZIJN BELANGRIJK?

Daar gebeurt het. Je ziet dat kunst- en onderzoeksinstellingen die puur experimenteerplek zijn, nu onder druk staan of verdwijnen. Opleidingen die half praktisch en half creatief zijn, doen het goed.

ER MOET EXTRA SUBSIDIE NAAR EXPERIMENTEERPLEKKEN?

Ik spreek liever van investeren, maar dat is misschien een semantisch verschil. Investeer in ideeën en talent. We hebben proeftuinen nodig waar mensen fouten kunnen maken. Dat soort plekken *triggeren* de vrijheid van denken en hebben niet gelijk een *return on investment*.

Foto: Studio Roosegaarde

Kunstenaar Daan Roosegaarde (1979) noemt zichzelf een hippie met een businessplan. Hij zet creativiteit en technologie in om de wereld beter te maken en weet zijn kunstwerken wereldwijd onder de aandacht te brengen. Zijn lichtgevende wegen en smogzuigende toren trekken de aandacht. Hij is de bedenker van het Van Gogh-fietspad en exposeert vaak in de openbare ruimte. Roosegaardes *Dune*, een interactief landschap, stond in verschillende musea, waaronder de Tate Modern in London. Roosegaarde ontving ook verschillende prijzen.

MET OVERHEIDSGELD FOUTEN MAKEN LIGT MOEILIJK

Dan heb ik nieuws: fouten maken moet. Alleen met durf kun je nieuwe dingen bedenken. Daarvoor heb je mensen om je heen nodig. Het *Smog Free* project bedenk ik echt niet alleen op de wc-pot. Definieer ambitie en accepteer fouten. Ik heb de smaak in mijn mond maar weet nog niet precies wat de ingrediënten zijn.

KAN DE MARKT HET NIET OPLOSSEN?

Het begint met een idee. En meestal zeggen mensen dan dat het onmogelijk is. Op dat moment kun je niet verwachten dat de markt belt. Dat gaat niet gebeuren. Pas als de smogvrije toren er is (hij werd in 2015 in Rotterdam geopend, red.) wil iedereen hem hebben.

WAAROM MOETEN WE INVESTEREN?

Leg je je vinger op de kaart van de wereld dan is Nederland verdwenen. We stellen in omvang weinig voor, maar hebben een unieke kracht: creativiteit. In China luister je naar de meester. Nederlanders stellen vragen en zetten iconische projecten op. Wat kan je leren van vuurvliegjes zodat we geen lantaarnpalen meer nodig hebben? Die creatieve oplossingen kun je vervolgens exporteren.

WAT ZIJN DE VOORDELEN VAN INVESTEREN?

Investeringen zorgen ervoor dat je als land meer uit je talenten kunt halen. Met kapitaal kan een idee een succes worden. Het betekent dat je iemand kunt inhuren om een overtuigend plan te schrijven of bepaalde technologie te beschermen. In pizza´s uitbetalen houdt op een gegeven moment op.

WERKEN JULLIE MET SUBSIDIE?

Wij zijn er niet van afhankelijk doordat we de winst in het bedrijf investeren. Maar we werken wel veel met gesubsidieerde partijen.

JAAP VAN ZWEDEN

'SUBSIDIES ZIJN BELANGRIJK OM DE SALARISSEN TE GARANDEREN'

WAT IS HET BELANGRIJKSTE VOOR SUCCES?

Denk er vooral niet aan. Doe waar je goed in bent en waar je je hart aan hebt verpand. Dan komt het je kant op.

HOE BELANGRIJK ZIJN SUBSIDIES VOOR UW SUCCES?

Het speelt absoluut een grote rol. Het bood me veel kansen. Ik zat op het gesubsidieerde conservatorium en kon daarna naar de Juilliard School in New York. Ik was een rare eend op het conservatorium. Normaal studeerde je af rond je vijfentwintigste. Ik was zestien toen ik klaar was en kon met een subsidie naar New York. Daarna speelde ik bij gesubsidieerde orkesten. Subsidie is heel belangrijk, want het betekent ook dat bezoekers geen idioot hoge bedragen voor een kaartje hoeven te betalen.

DE SITUATIE IN DE VS IS TOTAAL ANDERS DAN IN NEDERLAND. HOE KIJKT U DAAR TEGENAAN?

Het systeem werkt doordat mensen nauwelijks belasting betalen. Een gift is ook aftrekbaar. En het zit in de cultuur van Amerikanen om te geven. Het positieve is dat in bijvoorbeeld Dallas en New York de hele stad zich bij het orkest betrokken voelt. Mensen zijn er heel trots op.

U VINDT DIE OPZET BETER?

Dat zeg ik niet. Het is totaal anders. Ik ben heel trots op Nederland en betaal er graag mijn belasting.

Foto: Marco Borggreve, 2007

Het talent van Jaap van Zweden (1960) is zo groot dat hij het conservatorium in Amsterdam al op zijn zestiende verliet voor een opleiding in New York. Bij terugkeer wachtte het Koninklijk Concertgebouworkest in Amsterdam, waar hij de jongste concertmeester ooit werd. Hij is nu chef-dirigent bij het Dallas Symphony Orchestra, chef-dirigent in Hongkong en wordt regelmatig elders als gast gevraagd. Met ingang van het seizoen 2018-2019 staat hij op de bok van de New York Philharmonic, misschien wel het beste orkest ter wereld.

HOE ZOU UW MODEL ERUIT ZIEN?

Mijn ideaal zou een combinatie zijn. Het is niet goed om alleen naar de overheid te kijken. Dat ontneemt instellingen het cultureel ondernemerschap. Tegelijkertijd moet de overheid in Nederland de cultuursector de tijd geven de eigen broek op te houden. Niet goed aan het Nederlandse systeem is dat de grote afhankelijkheid van de overheid grote gevolgen kan hebben. Een nieuwe regering kan rigoureuze beslissingen nemen.

IS ZO'N GECOMBINEERDE AANPAK MOGELIJK?

Het gebeurt nergens, maar ik denk dat het kan. Subsidies zijn belangrijk om de salarissen te garanderen. In de VS heeft bijna elk instituut zijn vermogen op de beurs gestald. Ze zijn dus zeer afhankelijk van de Dow Jones. Dendert die naar beneden dan is het orkest minder daadkrachtig. Dat is het zwakke aan het Amerikaanse systeem.

WAT IS DE INVLOED VAN SPONSORING OP DE PROGRAMMERING?

Dat moet je goed regelen. En sponsor mag zich daar niet mee bemoeien. Dat gebeurt ook niet. Zorgt het voor niet-avontuurlijke concerten? Helemaal niet. De New York Philharmonic heeft twee keer zoveel moderne muziek als het Concertgebouworkest. Ze lopen voorop met nieuwe composities en nieuwe vormen van muziek.

WAT BETEKENT SPONSORING VOOR DE TOEGANKELIJKHEID?

Ook daar moet je fondsen voor ophalen. We hebben toevallig gisteren een concert gegeven voor gehandicapten (in Dallas, red.). Daar heb ik lang voor gevochten. Zoiets zou in Nederland veel gemakkelijker gaan.

Colofon

Interviews en bewerking lezing van Robbert Dijkgraaf:
Sandra Jongenelen
Vormgeving: Marise Knegtmans
Druk: drukkerij robstolk

Kunsten '92, Vereniging voor kunst, cultuur en erfgoed
Herengracht 62
1015 BP, Amsterdam
020 4220322

www.kunsten92.nl
info@kunsten92.nl
@kunsten92
Kunsten '92

Juni 2016